

«MORGENSTEMNING»

Figur 1 Fra Idioten feb 2020

Stedsanalyse av Veterinærhøgskolen/Adamstuen via med fokus på sanseopplevelser og det narrative.

Peter Butenschøn skriver i jubileumsboken Kulturuttrykk på Adamstuen: Norges veterinærhøgskole 75 år:

Veterinærhøgskolens bygninger ligger tilbaketrukket utenfor allfarvei på Adamstuen i Oslo, på flaten rett innenfor Kirkeveiringen i nærheten av Ullevål sykehus. Folk flest vet knapt hva som skjuler seg i de store bygningene bak Ullevålsveien. De har kanskje merket seg at det er dyr der, særlig barn har kjent gårdslukten som av og til siver ut fra området, og de uvante lydene av dyr som jamrer og bjeffer, vrinsker og rauter. Men spør du om hvor Veterinærhøgskolen er, så vil nok de fleste riste litt spørrende på hodet. Det er som en liten by i byen, med sine særegne og litt aparte fortellinger. ¹

Innledning

Metode

Drøfting

Oppsummering

Kilder

Innledning

Grunnet samlokalisering av Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU) på Ås skal lokalene på Adamstuen fra flyttes i løpet av 2020. På oppdrag fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) har Statsbygg og LINK arkitekter utarbeidet en stedsanalyse, «Stedsanalyse - Statens eiendommer på Adamstuen 2017», som underlag og verktøy for mulighetsstudier av området fra:

1. Jaja Architects, TREDJE NATUR og potensial Hadrian Eiendom,
2. Ghilardi+Hellsten Arkitekter, Haptic Architects, Karres+Brands Landschafts-architecten, Erik Langdalen arkitektkontor og Selvaag Bolig,
3. Mad arkitekter, Dronninga landskap, Léva urban design og Forsvarsbygg
4. Link arkitektur, Carlberg Christensen, Multiconsult og Analyse og Strategi. ²

Jeg vil forsøke å kartlegge identiteten gjennom observasjon av kvalitative «ikke-målbare» egenskaper knyttet til sanseopplevelser og det narrative i forhold til vern. Registrert og dokumentert via foto og tekst.

¹ Statsbygg/LINK Arkitektur 2011, s.39

² Statsbygg/Link Arkitektur 2017, s 20

Når jeg har dannet meg et bilde av hva jeg mener er stedets identitet vil jeg drøfte forslagene i mulighetsstudiene og vurdere stedsanalysen og evalueringsrapporten fra Statsbygg/Rodeo Arkitekter.³ Jeg ønsker å se hvordan disse i sine beskrivelser, studier og evalueringer tar vare på identiteten til området med utgangspunkt i vern. Og om og hvordan dette samsvarer med min analyse.

Historikk:

Området lå utenfor Christiania by og var jordegods innunder Nonneseter kloster. I 1629 ble området gitt til borgerne i byen i som bymark og skulle bidra til matproduksjon og dyrehold. Den beste jorden ble inndelt i løkker. Christiania vokste sterkt og bylandskapet endret seg hurtig uten noen helhetlig plan. I løpet av en periode på hundre år ble løkkene og gårdene omgjort til bolig- og institusjonsområder. Gamlehjem, barnehjem og sykehus.

Veterinærinstituttet ble etablert i 1891 og veterinærhøgskolen åpnet i 1936. Området var i hovedsak ferdig utbygget i 1980. Lindern Hageby ble ferdigstilt i 1921.⁴

Arkitekturen i 1920-årene, da dette ble tegnet, var preget av overgangen mellom en nasjonalromantisk nybarokk og en strammere nyklassisisme. Og utvidelsene av området på sekstitallet med Ramm Østgårds modernistiske teglvolumer konkurrerer ikke med de opprinnelige bygningene. Heller ikke de siste utbyggingene til ØKAV som er tilpasset Ramm Østgårds bygninger forstyrrer helheten.⁵

Området har «beholdt roen» gjennom flere byggetrinn.

Overgangen fra det mer monumentale opprinnelige anlegget til de bygg som ble reist frem mot 1980, med velferdsbygget lengst nord i området som en verdig avslutning, kan samtidig leses som en beretning ulike strategier for nasjonsbygging.⁶

Historiefortelling henger tett sammen med identitet. Ikke bare i arkitekturen, men også gjennom hvilke funksjoner bygningene og området har hatt.

Metode

Vi kan lese situasjoner og bygninger på ulike måter via ulike metoder og innganger. I boken «Om bygningskulturens transformation»⁷ beskrives ulike metoder for tilnærming: Den historiske, den tekniske/konstruktive og den metoden som handler om opplevelse, atmosfære og det narrative.

Intentionen er, at stofflige karakteristika, historiske spor og rummets opplevelsmessige kvaliteter skal bidra til en levende bygningskultur bestående av en nuanceret, stedsspecifikk og nærverende arkitektur. Teknisk-historisk-fænomenbunden dekker over et overordnet princip, der kan anvendes ved registrering, analyse og verdisetting af en eksisterende struktur.⁸

³ Statsbygg/Link Arkitekter 2017, s.20

⁴ Statsbygg/Link arkitekter 2017, s. 99-118

⁵ Statsbygg/Link Arkitekter 2017, s. 99-118

⁶ Statsbygg/Link Arkitekter 2017, s 113

⁷ Harlang og Albert Algreen-Petersen, 2015 s 72

⁸ Harlang og Albert Algreen-Petersen, 2015, s. 72

Alle disse metodene må benyttes for å oppnå et helhetlig bilde av en situasjon. Selv om disse metodene er utviklet først og fremst for vern av bygninger, er de like relevante for utvikling av eksisterende bymiljøer med krav til vern. Jeg vil som beskrevet fokusere på den metoden som handler om opplevelse, atmosfære og det narrative.

Hvordan verne et steds stemning og atmosfære? Hvordan oppleves stedet og hva er det som gjør at det oppleves på den måten?

Registrering

Klokken er 06.40 og vi skal ut på morgentur. Hver morgen på hverdagene går vi ut ca 06.40. Veien vi går er stort sett den samme hver dag. Vi går rundt og gjennom veterinærhøgskolen og Lindern. Og vi undrer og bekymrer oss over: Hva skjer når veterinærhøgskolen flytter til Ås. Hvordan beholde stedets identitet og atmosfære når området skal både utvikles og bevares? Jeg ønsker å forsøke og kartlegge hvilke kvaliteter som må fortsette å være tilstede for at områdets karakter skal leve videre.

Figur 2 Ut av døren, åpent

Figur 3 Store tak, luft rolige trygge bygninger

Figur 4 presist mot «rustikt»

Figur 5 «Vollgrav» gir avstand men avviser ikke.

Figur 6 Avstand gir rom

Figur 7 Passasjer/smug gløtt

Figur 8 Steder, stort møter lite, lavt møter høyt, mangfold, variasjon

Figur 9 mykt natur landing

Figur 10 Indre gård, bølgende landskap frihet

Figur 11 Parsellhager, løkker historie

Figur 12 Skolen, historie

Figur 13 Eplehagen løkka fredelig

Figur 14 Hestehagen,

Figur 15 tett på

Figur 16 Hoppbakken

Figur 17 Lindern gård, historie

Figur 18 Alléer, akser retning

Figur 19 gate, trær grønt: «Land og by»

Figur 20 gate trær hus landskap

Figur 21 Idiolen

Hva er det som gjør at vi velger å gå gatelangs i disse kvartalene hver morgen? Vi kunne valgt både St. Hanshaugen og Stensparken.

Det hviler en ro og harmoni over dette området som ikke bare kommer av at vi går før de fleste har stått opp, men fordi blant annet at området har lav visuell støy fordi det består av kun to bygningstyper; de store grå sjarmerende bygningene med kalkpusset tegl og valmet tak sammen med de rektangulære presise teglvolumene. Lindern Haveby ble bygget omtrent samtidig som de eldste bygningene til skolen og har et tilsvarende uttrykk.

De to veldig forskjellige formuttrykkene konkurrerer ikke, men har en god dialog seg imellom både i form, volum, materialitet og farge. Tilsammen gir dette en uanstrengt behagelig atmosfære som jeg mener i stor grad er stedets nåværende karakter. En annen faktor som bidrar sterkt til stedets identitet er de «unødvendige» ikke utbyggede arealer. Områder uten regi. Vi får puste.

Bygningsvolumene fyller ikke ut kvartal strukturen, det er avstand mellom fortau og bygninger. Når vi går gjennom dette området oppleves det som å gå gjennom en stor park. Kvartalene er omgitt på alle sider av store trær med grøntareal inntil bygningene, så gatene oppleves som alléer. Og mange av arealene (Idiolen, eplehagen, hestehagen) er «uberørte» og forteller noe om hva dette har vært. Dette gir oss referanser til de opprinnelige løkkene før Lindern gård og området ble videre utbygget. Dette blir forsterket av parsellhagene, eplehagen og hestehagen.

Den samme forståelsen kan vi få langs Akershus strand, der vi ser rester av det opprinnelige terrenget på utsiden av muren til Akershus festning ved Munketårnet. Den lille biten av det landskapet forteller noe om hvordan byen så ut da Akershus ble bygget.

Figur 15 Akershus Festning Picuki.com

Figur 16 Akershus Festning Picuki.com

I motsetning til, figur 22., hvor fortauet går helt inn til festningsmuren.

Hovedbygningen til Veterinærhøgskolen ligger nedsenket i forhold til General Birchs gate og Ole Jacob Brochs gate så det dannes en «vollgrav» rundt skolen og hesteklinikken. Dette gjør at volumene leses på en annen måte og gir et mangfold innen samme typologi.

Både skoleanlegget og Lindern kvartalene henvender seg innover og kan beskrives som introverte. Dette gjør at det oppleves rolig å gå her, du får være «i fred». Vi utenfor forstyrres ikke de innenfor og omvendt. Kvartalstrukturen er «seg selv nok» og er opptatt med sitt indre liv. En kvalitet som gjør denne delen av byen litt annerledes. I motsetning til andre deler i byen som har et mer utadvendt, tilgjengelig uttrykk som kan oppleves masete og påtrengende. Og inne på området til NMBU er det et mangfold av rom og steder. Definert av små og store bygningsvolumer, trær og bølgende landskapsgulv som gir en helt spesiell opplevelse

«Prosjektområdets usynlige karakter bør ikke vurderes som negativt da byen også bør kunne romme områder som innehar "hemmeligheter" der virksomheter som ikke ønsker eksponering, kan utvikle seg.»⁹

I en kvalitativ «ikke målbar metode» kan adjektiver som beskrivelse for «sanselige opplevelser være til hjelp:

Adjektiver som beskriver Veterinærhøgskolen/Adamstuen.

Rolig, harmonisk, lav, stor, grå, rektangulære, presise, rustikke, eldste, god, uanstrengt, behagelig, unødvendig, uberørt, mangfoldig, variasjon, annerledes, generøs, luftig, uberørt. glemt, hemmelig.

Drøfting:

Så hva er min definisjon av Veterinærhøgskolen på Adamstuen sin stedsidentitet?

Jeg tror mye av det Butenschøn beskriver videre i sin tekst, er i tråd med det jeg tenker er identiteten til området.

«Men spør du om hvor Veterinærhøgskolen er, så vil nok de fleste riste litt spørrende på hodet. Det er som en liten by i byen, med sine særegne og litt aparte fortellinger».¹⁰

Den litt tilbaketente, hemmelige, ikke eksponerte, atmosfæren som karrestrukturen gir med et rikt indre liv og de store trærne som skaper luft og avstand mellom gate og bygning.

«Klynger av gamle trær og rester av gårdsalléer inne på Veterinærhøgskolens område, med viltre lindetrær og knudrete piler, forteller om en mer landlig tilværelse for ikke så altfor lenge siden»¹¹

⁹ Statsbygg/Link Arkitektur 2017, s 38

¹⁰ Statsbygg/Link Arkitektur 2017, s. 39

¹¹ Statsbygg/Link Arkitektur 2017, s. 39

Hanne Ekkeren skriver i sitt kunstprosjekt, om «Rom til overs»
«SLOAP - Space left over after planning - areal uten program, rom uten verdi.»¹²

Alle trenger «Rom til overs», steder uten en plan. Det er en tendens til at alt skal regisseres og legges til rette for, men noen steder må få være i fred og invitere til individuelle fortellinger.

Å finne et steds identitet er grunnleggende når det er snakk om byutvikling gjennom transformasjon og vern, fordi det er så viktig å ha et bevisst forhold til hvilken historie som skal fortelles videre. Det er her «diskusjonen må komme før diskusjonen», som Knut Schreiner fra Rodeo Arkitekter sa i sin presentasjon av «Narrativ som strategi for byutvikling». Stedsanalysen må være tydelig og bestemt uavhengig av program og ligge til grunn før mulighetsstudiene.

«Skoleområdet bærer fortsatt preg av sin opprinnelige “isolasjon”, ved sin frie beliggenhet og buffersoner omkring i et ellers tettbygd byområde.»¹³

«Isolasjon» og fri beliggenhet kan nettopp gi en verdi som kan oppveie at lokalene ikke helt er etter dagens programmering av for eksempel skolebygg. Programmene må tilpasses, ikke omvendt.

Opplever vi de samme verdiene i dette området?

Hvordan oppfyller mulighetsstudiene føringen fra Statsbygg/Link Arkitektur om verdien i det hemmelige og det usynlige?

1. Team JaJa Architects, TREDJE NATUR og potensial Hadrian Eiendom (Team 1)

Fra Teamets Stedsanalyse/Innledning:

Området har en helt særlig kulturhistorie og en rekke fascinerende fortellinger og arkitektoniske artefacts.

Her finner vi lyden til den fremtidige fortelling der kulturhistorien og naturen tas til bruk – ikke som symbolladet ornamentikk, men som en pragmatisk, klimatisk og sanselig ressurs for Adamstuen.¹⁴

«Vårt forslag tar derfor utgangspunkt i de eksisterende typologier og en forståelse for stedets markante historie, identitet og ånd.»¹⁵

Hvilke fortellinger, hvilke lyder og hvilken ånd? Det mangler noen adjektiver og gjør det vanskelig å lese om det er samsvar mellom intensjon og løsning.

I deler av forslaget til Team 1 synes jeg å se hva de mener, men volumene fremstår som store og dominerende og lite «sanselige».

I den sørlige delen som de kaller «bykvarteret» «Hagebyparken» har de flere alternative forslag med ulik grad av utbygging. Dersom området skal beholde sin karakter som historieforteller og sin identitet, må det holdes igjen på utbygging og regi. De vernete bygningene trenger romlige luftige omgivelser som gir dem og oss pusterom.

¹² Hanne Ekkeren 2010, s.10

¹³ Statsbygg/Link Arkitektur 2017, s. 101

¹⁴ Team JaJa Architects, TREDJE NATUR og potensial Hadrian Eiendom 2018, s. 4

¹⁵ Team JaJa Architects, TREDJE NATUR og potensial Hadrian Eiendom 2018, s 5

Jeg stiller også spørsmål ved om den markante todelingen av områdene som alle teamene foreslår vil berike området. En kjørevei gjennom området som en forlengelse av Eugenie Hanssens gate vil forstyrre dynamikken og helheten som oppleves så behagelig.

*«I dag fremstår Adamstuen som et sted som har fått lov til å passe seg selv. ... som et litt glemt område som suksessivt og opp igjennom historien er blitt nye bygninger og uterom».*¹⁶

Denne beskrivelsen er mer i samsvar med hvordan jeg tolker stedet. Hva er konsekvensen av å få lov til å «passe seg selv»? Det betyr at området har vært skånet, slik at det finnes uberørte rom.

Dette er karakteristikk som dersom de skal videreføres som en identitet, ikke medfører å terrassere idioten som er en herlig haug som kan brukes til det meste av alle, eller å forvandle General Birchs gate til et lekeland.

2. Sluttrapport Team Ghilardi+Hellsten Arkitekter, Haptic Architects, Karres+Brands Landschafts-architecten, Erik Langdalen arkitektkontor og Selvaag Bolig : «Campus

Sluttrapporten til teamet inneholder ingen spesifikk stedsanalyse. Det nærmeste de kommer en beskrivelse av stedsidentitet er:

«Eksisterende trær og grønnsstruktur på stedet – «det grønne gullet» er fundamentalt for Adamstuens identitet og er bevart og integrert i prosjektet»¹⁷

De viser allikevel i sitt forslag en forståelse for områdets kvaliteter. Hele den nordlige delen av området lar de være i fred og følger intensjonen med «det grønne gullet». De fokuserer på Campusområdet og har heller ikke delt området sør og nord så tydelig som de andre. Den sørlige delen, Campusområde, vil få store endringer som vil påvirke området i feil retning. De innordner seg ikke den eksisterende arkitekturen og jeg er usikker på om viljen til å produsere noe «nytt» vil forstyrre den gode dialogen som er karakteristisk for arkitekturen der i dag. Selve idéen og konseptet er interessant, det kan la seg gjennomføre uten så dramatiske grep, som heller vil kvele det eksisterende uttrykket fremfor å ta vare på det. De åpner også mye opp mot Sognsveien som vil redusere opplevelsen av den lukkede strukturen som er kjennetegnende og ikke i konflikt med idéen om et frodig levende Campusområde.

3. Sluttrapport Team Madam: «Maks by-maks park (Mad arkitekter, Dronninga landskap, Léva urban design og Forsvarsbygg)

Eiendommene knyttet til Veterinærhøgskolen fremstår i dag – for utenforstående – som en hvit flekk i det mentale Oslo-kartet. Veterinærhøgskolen er omkranset av mystikk og vandrehistorier. Den eksterne identiteten til området fremstår i en slik sammenheng som lukket og mystisk.

¹⁶ Team JaJa Architects, TREDJE NATUR og potensial Hadrian Eiendom 2018, s 4

¹⁷ Ghilardi+Hellsten Arkitekter, Haptic Architects, Karres+Brands Landschafts-architecten, Erik Langdalen arkitektkontor og Selvaag Bolig 2018, s.30

De små fysiske initiativene i nærområdet vitner om et engasjert nabolag, med stort eierskap til stedet.¹⁸

Sårbarheten knyttes ikke kun til bygningens vern og verneverdier, men også til nåværende bruk og bygningsstruktur.

.Selv om 1960- og 70-tallets utbygging ikke omfattes av et like sterkt vern som de eldre bygningene, mener vi at disse representerer en viktig del av områdets historikk og er utført i et gjennomgående arkitektonisk formspråk som bør bevares og fremheves som en helhet.

Veterinærmiljøets eksisterende bebyggelse er utformet med en bymessig struktur, med et nettverk av smug, stier, gater, alléer og plasser. Disse danner fundamentet for en videre bymessig utvikling av området, som bevares og forsterkes.¹⁹

Statens eiendommer på Adamstuen huser særegne kulturelle verdier det er viktig å forvalte og videreføre med respekt

Besvarelsen søker å skape et nytt herlighetsgode for nabolaget, samtidig som deler av anlegget skal være en attraktor for hele Oslo

Og er omkranset av mystikk og vandrehistorier²⁰

Godt forankret begrunnelse for todelingen av området, selv om det vil være med på en «overaktivisering». Fortetning av den sørlige delen er gjort på en måte som kan beholde stedets identitet fordi de nye bygningene er i form og volum i god dialog med de eksisterende. Det er mulig materialene kan bli for påtrengende. Tilgjengeligheten er også ivarettatt på en måte som fremdeles opprettholder det opprinnelige «*nettverk av smug, stier, gater, alléer og plasser*». Det er ikke nødvendig å åpne alt for å gjøre noe tilgjengelig. Kanskje tvert imot. Det oppleves spennende å gå gjennom trange passasjer som fører inn til åpne plasser. Og portene kan stå åpne.

Når det gjelder den nordlige delen av området, parken, er det mer usikkert om identiteten ivaretas. De fredete bygningene blir inneklemt mellom de store volumene og kommer ikke til å trives. Ønsket om revitalisere Bislettbecken og hva det medfører kan fort føre til et litt anstrengt resultat.

Gulvet inne på instituttområdet har en viktig rolle og mister sin karakter ved å bli tvunget inn i ulike trappeløsninger. Å bygge ut hjørnet mot General Birchs gate og Ullevålsveien vil danne et trangt og lite generøst møte med kvartalet som vil skjule den karakteristiske opprinnelige arkitekturen.

4. Sluttrapport Link arkitektur, Carlberg Christensen, Multiconsult og Analyse og energi. «Adamstuene»

Teamet mangler en definert stedsanalyse, men beholder i stor grad en indre struktur i det sørlige anlegget, men de nye bygningene både i volum og materialitet snakker dårlig visuelt med eksisterende bygninger.

¹⁸ Mad arkitekter, Dronninga landskap, Léva urban design og Forsvarsbygg 2018, s. 6

¹⁹ Mad arkitekter, Dronninga landskap, Léva urban design og Forsvarsbygg 2018, s. 8

²⁰ Mad arkitekter, Dronninga landskap, Léva urban design og Forsvarsbygg 2018, s.3

Det nordlige anlegget blir fylt med boliger og parken/hagen blir redusert. Siden de ikke har en definert analyse av stedet, er det vanskelig å oppfatte hva de ønsker å oppnå.

Oppsummering:

Det mangler en øvelse som må komme før mulighetsstudiene, som handler om utnyttelse og utvikling av et vernet område. «Diskusjonen før diskusjonen». Det er påfallende at to av teamene ikke har «stedsanalyse eller stedsidentitet» som spesifiserte punkter i sine sluttrapporter når dette er essensielt i et område med stor grad av vern. Denne mangelen gjenspeiles også i løsningene.

Både Statsbygg/Link arkitektur sin stedsanalyse og evalueringsgruppen konklusjon kunne vært klarere i sine formuleringer når det gjelder hva de legger vekt på i sin vurdering. Med tydeligere føringer er det lettere både for prosjekteringsteamene og evalueringsgruppen å komme frem til et vellykket resultat. Det oppleves liten bevissthet og refleksjon rundt hvilke arkitektoniske virkemidler som må være tilstede for å formidle opplevelser.

- Er det større muligheter for å utvikle vellykkete prosjekter dersom de kvalitative «*ikke målbare*» egenskapene blir lagt mer vekt på i stedsanalysen enn de gjør i dag?
- Kan det forenkles prosessen slik at utvikling og vern kan bli to sider av samme sak?
- Kan programmene i større grad tilpasses bygningene og områdene og ikke omvendt?

- Har vi glemt noe?

I 1993 ga miljøverndepartementet ut en veileder i stedsanalyse: «Stedsanalyse - innhold og gjennomføring».

Et av virkemidlene for stedsforming er stedsanalyse som grunnlag for bedre stedsforståelse og målinnretting i planlegging og byggesaksbehandling. Det er økende interesse for å vektlegge estetiske kvaliteter og lokal identitet ved utforming og vedlikehold av det fysiske miljøet i våre steder.²¹

I kapittelet «Kvalitativ stedsanalyse» beskriver veilederen ulike tilnærminger, metoder og begreper som til dels mangler i mulighetsstudiene og undersøkelsene av Veterinærhøgskolen /Adamstuen. Som for eksempel at:

«Kvalitativ stedsanalyse går ut på å finne og forstå steds-kvaliteter og vil dermed kunne styrke respekten for stedet.»²²

²¹ Miljøverndepartementet 1993, s. 3

²² Miljøverndepartementet 1993, s. 28

Kilder

Statsbygg/Link Arkitektur (2017). *Stedsanalyse-Statens eiendommer på Adamstuen*. Hentet fra <https://www.statsbygg.no/Prosjekter-og-eiendommer/Utviklingsprosjekter/Adamstuen/Dokumenter/2020/01>

Harlang, C. & Algreen-Petersen A. (2015). *Om bygningskulturens transformasjon*. København: Gekko Publishing

Statsbygg/Rodeo Arkitektur (2018). *Resultat av parallelloppdrag Adamstuen etterbruk av statens eiendommer*.

Hentet fra <https://www.statsbygg.no/Prosjekter-og-eiendommer/Utviklingsprosjekter/Adamstuen/Dokumenter/2020/02>

Hanne Ekkeren (2010) *Bispelokket*. Utgitt i forbindelse med utstillingen: «Bispelokket – Rom til overs», Tegnerforbundet, Oslo: Mediaprint AS

Jaja Architects, TREDJE NATUR og potensial Hadrian Eiendom (2017). *Adamstuen*. Hentet fra <https://www.statsbygg.no/Prosjekter-og-eiendommer/Utviklingsprosjekter/Adamstuen/Dokumenter/2020/01>

Ghilardi+Hellsten Arkitekter, Haptic Architects, Karres+Brands Landschaps-architecten, Erik Langdalen arkitektkontor og Selvaag Bolig (2018). *Campus Adamstuen, mulighetsstudie om etterbruk av statens eiendommer*. Hentet fra <https://www.statsbygg.no/Prosjekter-og-eiendommer/Utviklingsprosjekter/Adamstuen/Dokumenter/2020/01>

Team Madam (2018). *Maks By-Maks Park*. Hentet fra <https://www.statsbygg.no/Prosjekter-og-eiendommer/Utviklingsprosjekter/Adamstuen/Dokumenter/2020/01>

Link arkitektur, Carlberg Christensen, Multiconsult og Analyse og energi. *Adamstuene*. Hentet fra <https://www.statsbygg.no/Prosjekter-og-eiendommer/Utviklingsprosjekter/Adamstuen/Dokumenter/2020/01>

Miljødepartementet. *Stedsanalyse-Innhold og gjennomføring, veileder*. Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/md/vedlegg/veiledninger20og20brsjyrer/stedsanalyser/t986_stedsanalyse_innhold_og_gjennomforing_1993.pdf/2020/02